

До:

Министерство за правда

ул. Димитрие Чуповски бр. 9 Скопје

Сектор за правосудство

- Одделението за организација на правосудните органи
и следење на реформата во правосудниот сектор

Иницијатива за донесување Закон за постапката и условите за избор на уставните судии

Почитувани,

Уставот на Република Северна Македонија го дефинира Уставниот суд како орган на Републиката кој ја штити уставноста и законитоста. Положбата, составот, надлежноста и правното дејство на одлуките на Уставниот суд се уредени со Уставот, а начинот на работа и постапката пред Уставниот суд ја уредува Судот со свој акт, односно со Деловникот на Уставниот суд. Уставниот суд е посебен уставен орган кој според својата уставна положба не спаѓа во системот на организацијата на државната власт, односно претставува орган *suí generis*. Имајќи предвид дека Уставниот суд не треба да биде само заштитник на уставниот поредок, туку и двигател на реформата на правната култура и водич на редовното судство во толкувањето на уставните вредности, реформите во делот на уставното судство се неизбежни.

Битно е да се напомене дека Уставниот суд е најнереформираната институција во нашиот уставен и политички систем.¹ Почнувајќи од 1991 година, кога врз основа на одредбите од Уставот се формираше Уставниот суд, до денес оваа институција не претпрела никакви суштински измени, со исклучок на уставната интервенција во однос на составот на судот. Имено, Уставниот суд, и покрај бројните правосудни промени во изминативе години, сè уште функционира според истите уставни одредби од 1991 година и Деловникот на Уставниот суд од 1992 година. Досега имаше само три релативно сериозни обиди да се воведат некакви реформи во уставното судство, во 2006, 2014 и 2017 година.² Овие обиди за реформи се однесуваа на:

1. Постапување уставна основа за законско регулирање на материјата поврзана единствено со видот на одлуките на Уставниот суд, нивниот ефект и извршување;
2. Проширување на корпусот на права и слободи за кои Уставниот суд ќе биде надлежен да ги штити, како и можноста Уставниот суд да одлучува по жалби на одлуки на

¹ Прешова, Денис. (2018). *Уставниот суд изгубен во судските реформи*. Достапно на: <https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2018/02/WEB-Уставниот-суд-изгубен-во-судските-реформи-compressed.pdf>.

² Ibid.

Судскиот совет на РМ во однос на изборот, разрешувањето или утврдувањето на дисциплинска одговорност на судиите и претседателите на судовите; и

3. Проширување на предметот на уставната жалба на поголем број на права и слободи предвидени со Уставот, во Нацрт Стратегијата за реформа на правосудниот сектор за периодот 2017-2022 година со Акциски план.³

И покрај позитивните оценки и препораки од Венецијанската комисија, првите два обиди за подобрување и зајакнување на уставното судство беа неуспешни,⁴ а во конечната верзија на Стратегијата беа изоставени какви било реформи на Уставниот суд.⁵

Избор на петмина уставни судии во 2021 и 2022 година

Мандатот на четири уставни судии истекува во 2021 година. Имено, на Сали Мурати, Никола Ивановски и Елена Гошева мандатот им истекува во мај и јуни 2021 година, додека на Јован Јосифовски мандатот му истекува во декември, оваа година. На уште една судијка, Валентина Маркудова, мандатот ѝ истекува во ноември 2022 година.⁶

Овој период непосредно пред изборот на петмина уставни судии е најсоодветна прилика да се разгледа прашањето за нормирање и регулирање на постапката и условите за избор на уставните судии со нов закон. Доколку во овој момент не започне постапката за негово правно уредување, ова прашање ќе остане недопрено и во следните седум години, а неререформираното уставно судство ќе значи сериозен удар врз принципот на владеење на правото и поткопување на темелите на правната држава.

Во оваа насока, а во пресрет на изборот на петмина нови уставни судии и потребата конечно да се пристапи кон регулирање на постапката за избор на уставните судии преку посебен закон, истакнуваме дека на оваа тема Хелсиншкиот комитет за човекови права уште во 2016 година ја изготви анализата „Уставниот суд во стегата меѓу политичките интереси и човековите права“, при што, детектираните слабости во анализата се присутни и денес, а предлозите на анализата, можат да послужат за подобрување на состојбите во уставното судство.

Оваа иницијатива е мотивирана од досега многукратно констатираната слабост на уставното судство како заштитник на човековите права, имајќи го предвид предвид досегашното работење на Уставниот суд, чиј углед и авторитет е доведен во прашање поради низа причини:

- Уставниот суд, како што објаснивме погоре во овој документ, претставува најнеререформираната институција во нашиот уставен и политички систем и оваа состојба

³ Министерство за правда. (2017). *Нацрт Стратегија за реформа на правосудниот сектор за периодот 2017-2022 година со Акциски план*. Достапно на: <https://www.pravda.gov.mk/resursi/12>.

⁴ Види повеќе во Прешова, Денис. (2009). *Реформи на Уставниот суд или реформа на свеста?* во: Реформата на институциите и нејзиното значење за развојот на Република Македонија и Прешова, Денис. (2018). *Уставниот суд изгубен во судските реформи*.

⁵ Министерство за правда. (2017). *Стратегијата за реформа на правосудниот сектор за периодот 2017-2022 година со Акциски план*. Достапно на: https://www.pravda.gov.mk/Upload/Documents/Strategija%20i%20akciski%20plan_MK-web.pdf.

⁶ Види повеќе на веб-страната на Уставен суд на Република Северна Македонија http://ustavensud.mk/?page_id=4157&fbclid=IwAR25B1mOctYpk29jWXnN-8ytZeEioq_e85-eMswkbOz1acu7nOsKiKV14Po.

исклучително негативно се одразува врз владеешето на правото и заштитата на човековите права.

- Досегашната практика на избор на уставни судии недвосмислено укажува на крајна политизираност, односно партизираност на постапката за избор која како своја последица го има изборот на уставни судии што многу повеќе се истакнуваат со својата лојалност кон партиите или одредени центри на моќ, отколку како правници. Поради тоа конечно треба да се стави крај на ваквата практика која целосно го урива и онака ниското ниво на авторитетот и углед. При ваква состојба во која се наоѓа Уставниот суд веќе дури не изненадува тврдењето дека оваа институција не може авторитативно да ја остварува својата најосновна функција, заштита на уставноста и законитоста преку контрола над почитувањето на уставноста и законитоста на носителите на трите власти во државата. Во последниот период преку низа примери Уставниот суд се покажа како институција која многу повеќе му штети на владеешето на правото и слободите и правата отколку што може да ги заштити.
- Со посебен закон кој јасно ќе ја нормира и регулира постапката и ќе ги прецизира условите за избор на уставните судии, ќе се избегне преширокото толкување на категоријата „истакнат правник“ која во практиката веќе и не се гледа како вистински услов.
- Недоволни и површни се досегашните аргументи и изговори дека донесување на ваков закон кој ќе ги регулира постапката и условите за избор на уставните судии нема уставна основа. Имено, точно е дека уставотворецот оставил широк простор за манипулација на условите за избор на судии во Уставниот суд, затоа што Собранието на Република Северна Македонија не успеа да го искристализира стандардот „истакнат правник“. Сепак, уставната одредба од член 113 од Уставот на РСМ јасно регулира дека само начинот на работа и постапката пред Уставниот суд се уредуваат со акт на Судот, но не и за постапката и условите за избор на уставните судии. Тоа јасно укажува дека со закон можат дополнително да се регулираат посебните аспекти на постапката за избор и воедно да се дефинира единствениот услов за избор на уставните судии. Впрочем во член 132 од Законот за Судскиот совет на РСМ се регулира уставниот услов, истакнат правник, за избор на уставните судии на предлог на Судскиот совет. Во таа смисла очигледно е дека веќе со закон кој се носи со релативно мнозинство се регулира еден аспект од постапката и условите за избор на уставните судии.

Насловната иницијатива ја поднесуваме до вас за постапување согласно вашите надлежности. Имено, *Одделението за организација на правосудните органи и следење на реформата на правосудниот сектор* при Министерството за правда, има надлежност за постапување при подготвување на предлози за донесување на закони, предлози на закони и други прописи и општи акти во областа на судството; изготвување на извештаи, мислења, анализи, осврти, информации и други материјали што се однесуваат на работата на судството, јавното обвинителство, адвокатурата и другите правосудни органи; и следење и проучување на работата на судството во врска со организацијата, навременоста, експедитивноста и ажурноста во нивното работење.

Имајќи го сето ова предвид, ја доставуваме оваа Иницијатива за донесување Закон за постапката и условите за избор на уставните судии и бараме да биде разгледана со должно внимание од Министерството за правда. Воедно, бараме да нè известите за вашето понатамошно постапување, согласно наведеното во оваа Иницијатива.

Со почит,

Хелсиншки комитет за човекови права

Скопје,
2.06.2021

Извршна директорка
Уранија Пировска